

อถ สายณหสมเย ภิกขุ อโตะ จิโตะ จ สโมสริตวา รตตมกมลสณนิยา ปริกขิตตา วิย นิสิติตวา สตถุ คุณภณ อารภิสฺส “อาวุโส มหาปณโก จุฬปณกสฺส อชฺฌมาสยฺ อชานนโตะ จตฺตฺติ มาเสหิ เอกํ คาถํ อุกคณฺหาเปตฺว น สกโกติ, ‘ทฺหโร อยฺนติ วิหารา นิกกทฺตฺติ; สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปน อตฺตโน อนุตฺตรธมฺมราชตาย เอกสฺมิณฺยเวย อนฺตรากตฺเต สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ อทาสิ; ตีณิ ปิฎกานิ สห ปฏิสมฺภิทาหิเวย อาคตานิ; อโห พุทฺธานํ พลนฺนาม มหนฺตณฺติ ๑

ครั้งนั้น อ. ภิกษุ ท. ประชุมกันแล้ว ข้างนี้ด้วย ข้างนี้ด้วย ในสมัยเป็นที่ล้นไปแห่งวัน เป็นราวกะว่า (อัมบุคค) แวดล้อม แล้ว ด้วยม่านอันเป็นวิหารแห่งผ้ากัมพลสีแดง (เป็น) นั่งแล้ว ปราศแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งพระคุณ ของพระ ศาสตรา ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อ. พระมหาปณกเถ ไม่รู้อยู่ ซึ่งอชฺฌายฺ ของพระจุฬปณกเถ ย่อมไม่อาจ เพื่ออัน (ยังพระ จุฬปณกเถ) ให้เรียนเอา ซึ่งคาถา หนึ่ง โดยเดื่อน ท. ลี, คร่าออกแล้ว จากวิหาร (ด้วยอันคิด) ว่า ‘(อ. พระจุฬปณกเถ) นี้ เป็นคนเขลา (ย่อมเป็น)’ ดังนี้, แต่ว่า อ. พระสมมาสสัมพุทฺธเจ้า ได้ประทานแล้ว ซึ่งพระอรหตฺ กับ ด้วยปฏิสัมภิทา ท. ใน ระหว่างแห่งภต หนึ่งนั้นเทียว เพราะความที่ (แห่งพระองค์) เป็นพระธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม, อ. ปิฎก ท. สาม มาแล้ว กับ ด้วยปฏิสัมภิทา ท. นั้นเทียว, โอ ชื่อ อ. กำลัง ของพระพุทฺธเจ้า ท. เป็นกำลังใหญ่ (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ๑

อถ ภควา ธมฺมสภายํ อิมํ กถาปวตฺตตี ฅตฺวา “อชฺช (P83) มยา คนฺตุ วัฏฏตฺติติ พุทฺธเสยฺยาย อญฺจาย สุตตตฺตปฏฺฐา นินฺวาเสตฺวา วิชฺชุลตํ วิย กายพณฺธํ พณฺธิตฺวา รตตมกมลสทิสํ สุตตมทาสฺสูลจิวฺร ปารุปีตฺวา สฺสรภิกคณฺทฏฺฐิตโตะ นิกขมม มตฺตวรวารณสทิวิกกนฺตฺวิลาเสน อนนฺตาย พุทฺธสิฬฺหาย ธมฺมสภํ คนฺตฺวา อลงกตมณฺฑลมาลมชฺฌเณ สุปณฺณตฺตปวรพุทฺธาสนํ อารุยฺห จพฺพณฺณมา พุทฺธสิโย วิสฺสชฺเชนโตะ อณฺณวฏฺจณี โชภยมาโน วิย ยุกคณฺธมตฺตเก พาลสฺริโย วิย อาสนมชฺฌเณ นิสิติ ๑

ครั้งนั้น อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบแล้ว ซึ่งความเป็นไปทั่วแห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว นี้ ในโรงเป็นที่กล่าวกับเป็นที่ แสดงซึ่งธรรม (ทรงดำริแล้ว) ว่า “อ. อันอันเราไป ในวันนี้ ย่อมควร” ดังนี้ เสด็จลุกขึ้นแล้ว จากพุทฺธไสยา ทรงนั่งแล้ว ซึ่งผ้าอันมีชั้นสอง (อัมบุคค) ย่อมดีแล้ว ทรงรัดแล้ว ซึ่งประคดเวย อันราวกะว่าสายแห่งฟ้า ทรงห่มแล้ว ซึ่งมหาบังสุกุล จิวฺรของพระสุคต อันเช่นกับด้วยผ้ากัมพลแดง เสด็จออกแล้ว จากพระภุคฺชี (อัมบุคค) อบแล้วด้วยของหอม (อัมบุคค) พึงยินดีด้วยดี เสด็จไปแล้ว สู่โรงเป็นที่กล่าวกับเป็นที่แสดงซึ่งธรรม ด้วยพุทฺธสิลา อันมีที่สุดหาได้ ด้วยความงามแห่ง การย้อมกายเพียงดังการย้อมกายแห่งช้างตัวประเสริฐตัวซบมันแล้วและราชสีห์ เสด็จขึ้นแล้ว สู่พุทฺธอาสนอัน ประเสริฐ (อัมบุคค) ปูลาดดีแล้ว ในท่ามกลางแห่งโรงกลม (อัมบุคค) ประดับแล้ว ทรงเปล่งอยู่ ซึ่งพระรัศมีแห่ง พระพุทฺธเจ้า ท. อันมีวโรณะหก ประทับนั่งแล้ว ในท่ามกลางแห่งอาสนะ ราวกะ (อ. ลม) ยังท้องแห่งห้วงน้ำ ให้กระเพื่อม อยู่ ราวกะ อ. พระอาทิตย์อันอ่อน เหนือยอดแห่งภูเขาชื่อว่ายุคันธร ๑

สมมาสสัมพุทฺธ ปน อาคตมตฺเต, ภิกขุสงฺโฆ กถํ ปจฺจินฺทิตฺวา ตฺถนฺที อโหสิ ๑

ก็ ครั้นเมื่อพระสมมาสสัมพุทฺธเจ้า เป็นผู้ลี้กว่าเสด็จมาแล้ว (มีอยู่), อ. หมู่แห่งภิกษุ ตัดขาดแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว เป็นผู้หนึ่ง ได้เป็นแล้ว ๑

สตถา มุทุเกน จิตเตน ปริส โอโลเกตวา “อัย ปริสา อติวีย โสภติ, เอกสุสาปิ หตถกุกุจจ วา ปาทกุกุจจ วา อุกกาสิตสทโท วา ขิปิตสทโท วา นตติ, สพุเพปิเม พุทธคารเวณ สคารวา พุทธเตเชน ตชชิตา, มยิ อายุกปมปิ อกเถตวา นิลินเน, เกจิ ปจม กถ สมภูจจาเปตวา น กเถสสนติ, กถาสมภูจจาปนวตตณนาม มยา ซานิตพุพ, อหเมว ปจม กเถสสามีติ มธุเรน พุทธมสเรน ภิกขุ อามนเตตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริท กถาย สสนิลินนา, กา จ ปน โว อนตธา กถา วิปปกตาทิ ปุจจิตวา, “อิมาย นามาติ วุตเต, “น ภิกขเว จุฬปณโก อิทาเนว ทนโร, ปุพเพปิ ทนโร; น เกวลญจสสาห อิทาเนว อวสสโย ชาโต, ปุพเพปิ อวสสโย อโหสิเยว; ปุพเพ ปนาห อิม โลกียกฏมพสส สามิก อากสิ, อิทานิ โลกุตตรกฏมพสสาติ วตวา, ตมตถ วิตถารโต โสตุกามะหิ ภิกขุหิ ยาจิโต อตติ อาหริ:

อ. พระคาสดา ทรงเลดูแล้ว ซึ่งบริษัท ด้วยพระหฤทัย อันอ่อนโยน (ทรงดำริแล้ว) ว่า “อ. บริษัท นี้ ย่อมงาม เกินเปรียบ , อ. ความคะนองแห่งมือ หรือ หรือว่า อ. ความคะนองแห่งเท้า อ. เสี่ยงแห่งการไถ หรือ หรือว่า อ. เสี่ยงแห่งการจาม (แห่งภิกษุ) แม้รูปหนึ่ง ย่อมไม่มี, (อ. ภิกษุ ท.) เหล่านี้ แม้ทั้งปวง ผู้เป็นไปกับด้วยความเคารพ ด้วยความเคารพใน พระพุทธเจ้า อันเดชแห่งพระพุทธเจ้า คุกคามแล้ว, ครั้นเมื่อเรา นั่งแล้ว ไม่กล่าว แม้ตลอดกับแห่งอายุ, (อ. ภิกษุ ท.) บางพวก ยังวาทาเป็นเครื่องกล่าว ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว จักไม่กล่าว ก่อน, ชื่อ อ. ธรรมเนียมแห่งการยังวาทาเป็นเครื่อง กล่าวให้ตั้งขึ้นพร้อม อันเรา ฟังรู้, อ. เรานั้นเทียว จักกล่าว ก่อน” ดังนี้ ตรัสเรียกมาแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ด้วยพระสุรเสียง เพียงดังเสียงแห่งพรหม อันไพเราะ ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ. เธอ ท.) เป็นผู้นั่งพร้อมกันแล้ว ด้วยวาทาเป็น เครื่องกล่าว อะไรหนอ ย่อมมี ในกาลนี้, ก็เล อ. วาทาเป็นเครื่องกล่าว อะไร อันเธอ ท. กระทำค้างไว้แล้ว ในระหว่าง” ดังนี้, (ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ. ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งพร้อมกันแล้ว ด้วยวาทาเป็นเครื่องกล่าว) ชื่อนี้ (ย่อมมี ในกาลนี้)” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว, ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ. จุฬปณกเถ เป็นคนเขลา (ย่อมเป็น) ในกาล นั้นนั้นเทียว หามิได้, (อ. จุฬปณกเถ) เป็นคนเขลาเทียว (ได้เป็นแล้ว) แม้ในกาลก่อน, อนึ่ง (อ. เรา) เป็นที่พึง (ของจุฬปณกเถ) นั้น เป็นผู้เกิดแล้ว (ย่อมเป็น) ในกาลนั้นนั้นเทียว อย่างเดียว หามิได้, แม้ในกาลก่อน (อ. เรา) เป็นที่พึง ได้เป็นแล้ว นั้นเทียว, อนึ่ง ในกาลก่อน อ. เรา ได้กระทำแล้ว (ซึ่งจุฬปณกเถ) นี้ ให้เป็นเจ้าของ แห่งชุมทรัพย์อันเป็นโลกียะ, ในกาล นี้ (อ. เรา ย่อมกระทำ ซึ่งจุฬปณกเถ นี้ ให้เป็นเจ้าของ) แห่งชุมทรัพย์อันเป็นโลกุตระ” ดังนี้ ผู้อันภิกษุ ท. ผู้ใคร่เพื่ออัน พัง ซึ่งเนื้อความ นั้น โดยพิสดาร ทูลวิงวอนแล้ว ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้วว่า :-

(P84) อติเต พาราณสินครวาสี เอโก มาณโว ตกุกสิล คณตวา สิปฺปคฺคหณตถาย ทิสปาโมกฺขสฺสาจริยสฺส ธมฺมนเตวาลิกิ พุตฺตา ปญฺจนนํ มาณวสฺถานํ อนตฺเร อติวีย อาจริยสฺส อูปการโก อโหสิ, ปาทปริกมฺมาทนิ สพุพฺพิจฺจานิ กโรติ; ทนฺธตฺถาย ปน ภิกฺขุ อุกฺคณฺหิตํ น สกฺโกติ ๑

ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ. มาณพ คนหนึ่ง ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าพาราณสีโดยปกติ ไปแล้ว สู่พระนครชื่อว่าตักกิลลา เป็นอันเตวาลิกิโดยธรรม ของอาจารย์ ผู้ที่ศานาโมกข์ เพื่อประโยชน์แก่อันเรียนเอาซึ่งศิลปะ เป็น เป็นผู้กระทำซึ่งอุปการะ แก่อาจารย์ เกินเปรียบ ได้เป็นแล้ว ในระหว่าง แห่งร้อยแห่งมาณพ ท. ห้า, (อ. มาณพ นั้น) ย่อมกระทำ ซึ่งกิจทั้งปวง ท.

มีการนวดซึ่งทำเป็นต้น, แต่ว่า (อ. มาณพ นั้น) ย่อมไม่อาจ เพื่ออันเรียนเอา (ซึ่งคิลปะ) อะไร ๆ เพราะความที่ (แห่งตน) เป็นคนขลาด ๑

อาจารย์ “อัย มม พหุปกาโร, ลิกขาเปสสามิ นนติ วายมนโตปิ กิณจิ ลิกขาเปตุ น สกโกติ ๑

อ. อาจารย์ (คิดแล้ว) ว่า “(อ. มาณพ) นี้ เป็นผู้มีอุปการะมาก แก่เรา (ย่อมเป็น), (อ. เรา) (ยังมาณพ) นั้น จักให้ศึกษา”
 ดังนี้ แม่พยายามอยู่ ย่อมไม่อาจ เพื่ออัน (ยังมาณพ) ให้ศึกษา (ซึ่งคิลปะ) อะไร ๆ ๑

โส จิร วสิตวา เอก คาถปิ อุกคณหิตุ อสกุโกนโต อุกกณจิตวา “คมิสสามิติ อาจารย์ อาปจจิ ๑

(อ. มาณพ) นั้น อยู่แล้ว ลี้กาลนาน ไม่อาจอยู่ เพื่ออันเรียนเอา แม้ซึ่งคาถา หนึ่ง กระสันขึ้นแล้ว อำลาแล้ว ซึ่งอาจารย์
 ว่า “(อ. กระผม) จักไป” ดังนี้ ๑

อาจารย์ จินตล “อัย มยห อุปการโก, ปณตติวามสส ปจจาสิสามิ, น จ น กาทุ สกุโกมิ; อวสส มยา อิมสส
 ปจจุปกาโร กาทพโพ, เอกมสส มนต พนธิวา ทสสามิติ ๑

อ. อาจารย์ คิดแล้ว ว่า “(อ. มาณพ) นี้ เป็นผู้กระทำซึ่งอุปการะ แก่เรา (ย่อมเป็น), (อ. เรา) ย่อมหวังเฉพาะ ซึ่งความเป็น
 แห่งบัณฑิต (แก่มาณพ) นั้น, แต่ว่า (อ. เรา) ย่อมไม่อาจ เพื่ออันกระทำ (ซึ่งความเป็นแห่งบัณฑิต) นั้น, อ. อุปการะตอบ
 อันเรา พึงกระทำ (แก่มาณพ) นี้ แน่แท้, (อ. เรา) ผูกแล้ว ซึ่งมนต์ บทหนึ่ง จักให้ (แก่มาณพ) นั้น” ดังนี้ ๑

โส ต อรณญ เนตวา “สมณสิ สมณสิ, กิการณา สมณสิ; อหปี ต ชานามิ ชานามิติ อิม มนต พนธิวา
 อุกคณหาเปโต อนเนสตทชตตุ ปริวตทาเปตวา “ปณณายติ เตติ ปจจิตวา, “อาม ปณณายติติ วุตเต, “พนธณ
 นาม วายาม กตวา ปคณ กต สิปปี น ปลายติติ อาจิกขิตวา มคคปริพพย ทตวา “คจจ อิม มนต นิสสลาย
 ชีวิสสสิ, อปลายนตถาย ปนสส นิจจ สชฌาย กเรยยาสิติ วตวา ต อญโยเชสิ ๑

(อ. อาจารย์) นั้น นำไปแล้ว (ซึ่งมาณพ) นั้น สู้ปา ผูกแล้ว ซึ่งมนต์ บทนี้ ว่า “(อ. ท่าน) ย่อมพยายาม, (อ. ท่าน) ย่อม
 พยายาม, (อ. ท่าน) ย่อมพยายาม เพราะเหตุอะไร, แม่ อ. เรา รู้้อยู่, (อ. เรา) รู้้อยู่ (ซึ่งเหตุ) นั้น” ดังนี้ (ยังมาณพ) ให้
 เรียนเอาอยู่ (ยังมนต์) ให้เป็นไปรอบแล้ว ลี้นร้อยครั้งมิใช่หนึ่ง งามแล้ว ว่า “(อ. มนต นั้น) ย่อมปรากฏ แก่เธอ (หรือ)”
 ดังนี้, (ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ขอรับ (อ. มนต นั้น) ย่อมปรากฏ (แก่กระผม)” ดังนี้ (อันมาณพ นั้น) กล่าวแล้ว, บอกแล้ว ว่า
 “อ. คิลปะ อัน ชื่ออันคนขลาด กระทำแล้ว ซึ่งความพยายาม กระทำแล้ว ให้คล่องแคล่ว ย่อมไม่เลือนหาย” ดังนี้ ให้แล้ว
 ซึ่งเสปียงในหนทาง กล่าวแล้ว ว่า “(อ. เธอ) จงไป, (อ. เธอ) อาศัยแล้ว ซึ่งมนต์ นี้ จักเป็นอยู่, แต่ว่า (อ. เธอ) พึงกระทำ
 ซึ่งการสาธยาย เนื่องนิตย เพื่อประโยชน์แก่อนไม่เลือนหาย (แห่งมนต์) นั้น” ดังนี้ ส่งไปแล้ว (ซึ่งมาณพ) นั้น ๑

อถสส พารณสิสมปตตกาเล “บุตโต เม สิปปี ลิกขิตวา อากโตติ มาตา มหาสกุการสมมานมกาลี ๑

ครั้งนั้น อ. มารดา ได้กระทำแล้ว ซึ่งสักการะและสัมนานะใหญ่ (ด้วยอันคิด) ว่า “อ. บุตร ของเรา ศึกษาแล้ว ซึ่งคิลปะ
 มาแล้ว” ดังนี้ ในกาล (แห่งมาณพ) นั้น ถึงพร้อมแล้วซึ่งพระนครชื่อว่าพารณสิ ๑